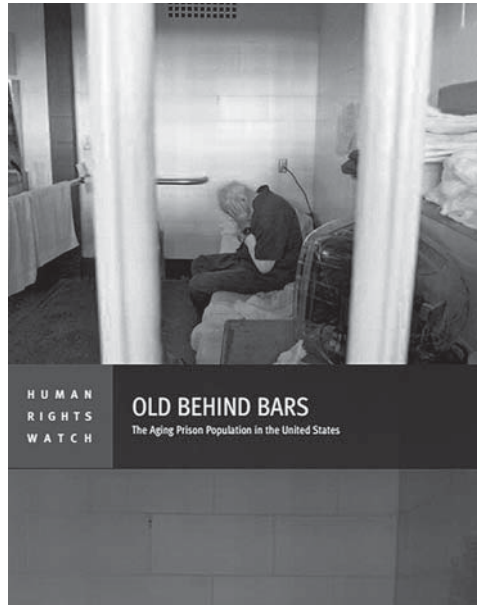

Idősek a rácsok mögött – időskorú fogvatartottak és szakpolitikai kihívások

Az „*Idősek a rácsok mögött – időszedő fogvatartotti állomány az Egyesült Államokban*” című kiadvány 2012-ben jelent meg a Human Rights Watch gondozásában. A kötet szerzője, Jamie Fellner a halálbüntetés, a kábítószer-probléma, illetve a börtönökön belüli nemi erőszak témájában számos publicisztika, folyóiratcikk, kiadvány szerzője.

A most bemutatott kötet az idős fogvatartottakkal kapcsolatos szakmai, szakpolitikai problémákat járja körbe az Egyesült Államok példáján keresztül. Hazai szempontból a könyv jelentősége abban áll, hogy az abban bemutatott, az időskorú fogvatartottakra érvényes folyamatok és az általuk generált kihívások Magyarországra ugyanúgy érvényesek.

A kötet hat fejezetre tagolódik, amelyek egyben a probléma értelmezésének logikai kereteit is adják. A statisztikai számadatoktól kiindulva az adatok elemzése és a fogvatartotti csoport speciális igényeiből fakadó szervezeti kihívások magyarázata teszi ki a témafeldolgozás gerincét. Hazai szempontból ezek közül is azok a legérdekesebbek, amelyek arra keresik a választ, hogy milyen folyamatok állnak az emelkedő statisztikai számadatok mögött, milyen költségeket, új speciális igényeket vet fel az időskorú fogvatartottak jelenléte a büntetőintézetekben.

Az első problémafelvetés alapvetően arra a jelenségre hívja fel a figyelmet, hogy míg az Egyesült Államok börtönpopulációja 1995 és 2010 között több mint

42%-al nőtt (ami önmagában is óriási szám), addig az időskorúak száma 282%-al emelkedett, ami közel 120 000 főt tesz ki. Az Egyesült Államokban a fogvatartottak 8%-a tartozik az 55 évnél idősebb korosztályba, ami nemzetközi összehasonlításban nem jelent kiemelkedő értéket, hazánkban ez a szám 6% körül mozog. A felvetés relevanciája az extrém növekedés hátterében álló folyamatokban áll.

A kötet alapvetően négy fő magyarázó tényező mentén értelmezi a jelenséget. Az első kettő a *hosszabb időtartamú, illetve az életfogytiglani szabadságvesztés büntetések kiszabásának emelkedése*. Ez a két magyarázó tényező az egyik legkézenfekvőbb, és hazai szempontból is ezek bírnak a legnagyobb relevanciával. Az angolszász országokban teret nyerő neoliberális büntetőpolitika a magyarországi trendekre is hatással volt, így a tényleges életfogytiglan és a három csapás törvény miatt hosszú távon a hazai büntetés-végrehajtás is szembesülni fog a tömeges idősellátás problémájával. A harmadik tényező a *bebörtönzöttek bekerüléskori átlagéletkorának emelkedése*. Az USA állami börtöneinek adatait nézve jól látható a probléma lényege, azaz a hosszú ítéletek és az elkövetéskori életkor jellemzői. A hatvan éven felüli fogvatartottak 41%-a ugyanis már hatvan éves elmúlt, de 14%-uk negyven évesnél fiatalabb volt, mikor börtönbe került, azaz legalább két évtizede fogvatartott.¹ A negyedik felvetés alapvetően arra vonatkozik, hogy a fentiekből fakadó folyamatokra hogyan, illetve *hogyan nem reagál a törvénykezés* (például a feltételes szabadságra bocsájtás szempontrendszerében az idős kor mint mérlegelési tényező).²

A második fontos felvetés azokra a fentiekből fakadó kihívásokra vonatkozik, amivel a büntetés-végrehajtási szervezetnek szembe kell néznie. A probléma természetét az idős korrall járó egészségügyi állapot, a fizikai és a szellemi kondíció romlása adja. Az időskorú fogvatartottak számának nagyarányú növekedése egy sor olyan szociális, egészségügyi problémát vet fel, melyre a büntetés-végrehajtás klasszikus szervezetrendszere, infrastruktúrája, állománya egyáltalán nincs felkészülve.

A kötet kiemeli ezek közül is az *elhelyezési körülményekből, lehetőségekből* és a korrall járó egészségügyi kockázatokra felkészített *szakképzett állomány* hiányából fakadó kockázatokat, melyek akkor válnak igazán égetővé, ha a fogvatartotti állomány jelentős része – korából fakadóan – speciális fogvatartási feltételeket igényel. A könyv fontos felvetése ehhez kapcsolódóan az elkülönítés lehetősége, mely az anyagi terhek mellett számos jogi és klasszifikációs problémát is felvet. Az időskorú fogvatartottak áldozattá válási esélyei nagyobbak, társadalmi reintegrációjuk eltérő jelentéstartalommal bír, általános börtönkörülmények között esetükben sokkal nehezebb biztosítani a nemzetközi alapelvekből fakadó kötelezettségeket (individualizáció elve, a megalázó bánásmód tilalma stb.). Az egyes amerikai intézetekben alkalmazott gyakorlatokat figyelembe véve a kötet összességében – a fiatakorúakhoz hasonlóan – az időskorúak intézeti vagy körletszintű elkülönítését tartja a legjobb megoldásnak. Az egészségügyi állapotból és az elhelyezésből fakadó igények nyilván jelentős többletköltségeket is jelentenek. A szervezetre há-

1 A 80 éven felüli fogvatartottak 33%-a még nem múlt el harminc éves, amikor börtönbe került.

2 Az eltérő jogi keretek miatt hazai szempontból ez legkevésbé releváns magyarázó tényező.

roló többletkiadásokat jól mutatja, hogy az egy főre jutó fogvatartási költségek az életkor változásával folyamatosan nőnek, így 55–59 éves kor között már kétszerezésére, 80 éves kor felett pedig tizenegyszeresére emelkedik az egy főre jutó összeg.

A kötet alapvetően gyakorlatias, pragmatikus megközelítésből tekint a problémára. Értékét növeli, hogy egy olyan elméleti kérdést is feszeget, ami a büntetés elvi célja és igazolhatósága felől közelíti az idős fogvatartottak bebörtönzésének, illetve fogvatartásának kérdését. A kötet nyíltan elfogultan tekint a témára, de maga a problémafelvetés releváns, azaz mennyiben és milyen esetben igazolható a büntetés céljainak ideológiai érvkészleteivel egy haldokló, demens vagy magatehetetlen ember fogvatartása. Mennyiben szolgálja az elrettentést, a speciál- és a generálprevenციót vagy a sikeres reintegrációt?

A könyv összességében széles spektrumban vizsgálja az időskorú fogvatartottakkal kapcsolatos szakmai kihívásokat. Az amerikai intézetek megoldásain keresztül jó gyakorlatok is bemutatásra kerülnek, azonban a kiadvány elsődleges célja, hogy logikusan felépített, tematikus értelmezési keretbe foglalja a problémakört.

Fellner, Jamie: Old Behind Bars – The Aging Prison Population in the United States. New York, 2012, Human Rights Watch. ISBN: 1-56432-859-7